

ŽENA A TRESTNÍ PRÁVO

1. ÚVOD

Vztah ženy a trestního práva – co to znamená? Jakým způsobem je třeba k této otázce přistupovat? Je zřejmě nutné uvést několik poznámek úvodem. Proč trestní právo a žena?

Trestní právo je odvětvím práva, určuje, které společensky škodlivé činy jsou trestné a jak je třeba reagovat na jejich páčání.

Základním úkolem trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou.¹⁾

Zájem o trestní právo v současné době vzrůstá. Noviny i časopisy pravidelně přinášejí reportáže i informace o kriminalitě, které veřejnost sleduje se značným zájmem. Na celém světě uvádějí masová media seriály detektivních příběhů, které jsou převážně odvozeny ze skutečných trestných činů. Velmi často jsou oběťmi těchto činů ženy, méně jsou pachatelkami.

Čtenáři s oblibou čtou detektivní příběhy. Je zajímavé, že ženy zaujímají i v této oblasti přední pozice, ať již jako spisovatelky, nebo jako moudré hrdinky detektivek, jako je slečna Marplová a paní Fletcherová z televizního seriálu „To je vražda, napsala“. Veřejnost však nebývá vždy objektivně informována, dramatický obsah podávaných informací bývá nadnesen a jednostranně podáván, objasnění a spravedlivé zhodnocení trestné činnosti je velmi složité a náročné.

Žena a trestní právo vytvářejí poměrně nezvyklé spojení. Tradiční hodnocení společenské role ženy vidí v ženě převážně trpný objekt přežívající vládnoucí moci muže. V důsledku péče o rodinu bývá ostatně i dnes žena závislá na svém muži. Tato závislost podněcovala různé teorie zabývající se kriminalitou žen, ať už emancipační, nebo „teorie slabých a utlačovaných“ či jiných, jejichž výsledky zkoumání však zůstaly fiktivní a nepřinesly žádný praktický efekt. V minulosti byly mnohé společenské jevy, včetně kriminality, hodnoceny podle formálních znaků pomocí kvantitativních metod. Dříve byl vždy „vyhlášen boj“ za ženská práva, boj proti kriminalitě, boj proti alkoholismu a drogovým závislostem apod. Vycházelo se z marxistických principů, že vývoj probíhá bojem protikladů.

Žena však není protikladem muže. Není třeba vytvářet umělé bariéry mezi lidmi. Ženy dosahují i v každé oblasti lidské činnosti – sportovní, technické, vědecké, umělecké či jiné – stejných kvalit jako muži.

¹⁾ K tomu srov. i trestní právo hmotné, obecná část, Codex Praha 1992, s. 16 a násl., významná teoretická problematika vztahu práva a sociální kontroly je rozebírána v práci Kaiser a spol., Kleines Kriminologisches Wörterbuch, s. 415 a násl., Heidelberg 1993.

Na druhé straně je pro situaci v ČR typické, že boj za ženská práva a emancipaci ztratil u nás svou společenskou atraktivitu. U většiny žen je spíše považován za nepřirozenou a často křečovitou snahu sufražetek o dostižení a předstížení mužů, takže feministky u nás nemají nejlépejší situaci.

I s přihlédnutím k této specifické situaci v ČR se ukazuje, že můžeme přece jen mluvit o ženě a trestním právu.

Tato práce se zabývá společenským uplatněním žen ve všech oblastech lidské činnosti související s kriminalitou a trestním právem. Nejde tedy jen o ženu – pachatelku nebo oběť trestného činu, ale např. i o ženu v roli orgánu činného v trestním řízení.

Protože ženě jako oběti trestného činu bude věnována samostatná partie jiné autorky, nebudu se obětí zabývat, a pokud budu mluvit o poškozeném, bude to spíše problematika juristická, nikoliv viktimologická.

2. KRIMINALITA ŽEN

I. Kriminalita je velice složitý společenský jev, který je možno zkoumat z mnoha hledisek. Obvykle se popisuje podle místa (kupř. národní, regionální, lokální), jakož i doby spáchání – počet trestných činů v určitém období, struktury vyjadřující druh tr. činů podle právní klasifikace a vývoje – průběhu. Většinou se uvádějí data kriminality v souvislosti s trestními sankcemi, se stářím, pohlavím, dřívějším odsouzením, sociální strukturou rodiny, školní docházkou, sociálně ekonomickým statutem. Zvláštní pozornost je věnována i způsobu spáchání trestných činů, situaci oběti, výši škody, státní příslušnosti nebo národnosti apod.

Při úvahách o stavu, struktuře a dynamice kriminality dochází někdy k zaměňování různých rovin pojmu kriminalita.²⁾

Tyto otázky jsou velmi podrobně rozebrány v aktuálních učebnicích kriminologie, vydaných u nás, a proto je možno pro účely této práce na tyto učebnice odkázat.³⁾

Tyto učebnice také výstižně rozebírají pojmový aparát, související s kriminalitou, a proto na ně plně odkazujeme.⁴⁾

Kriminalita není izolovaný jev, její hodnocení je závislé na orgánech, které provádějí kontrolní opatření v rámci omezování kriminality, podle situace oběti, ochrany zájmů společnosti a obyvatel. Uváděná data nejsou vždy reálná, ve skutečnosti některé trestné činy zůstávají neodhaleny, a tedy i neobjasněny (tzv. latentní kriminalita). Odborné publikace uvádějí, že u žen je latentní kriminalita značně vyšší než u mužů. Mezinárodní srovnávání dat kriminální statistiky a mezinárodní spolupráce jsou velmi potřebné. Zároveň je však nutné vidět i jejich problematičnost, v každé zemi je totiž právní úprava jiná, spočívá na různých systémech a principech trestního práva a trestní politiky. Základy trestní odpovědnosti jsou různé a také trestné činy nejsou totožné, takže jednoznačné srovnání není možné. Je však velmi instruktivní.⁵⁾

²⁾ Srov. k tomu výstižně Zapletal J., Stav, struktura a dynamika kriminality v učebnici Základy kriminologie. O. Novotný, J. Zapletal a kol., Praha 1993, s. 13 a násled.

³⁾ Viz dílo cit v pozn. 1 (Základy kriminologie).

⁴⁾ Srov. i Osmančík O., K některým současným problémům kriminality. Praha, Věhrd 1991.

⁵⁾ Srov. k tomu Souhrn opatření k prevenci kriminality (Přehled doporučení R/87/19 přijatých Výborem ministrů Rady Evropy a určených členským zemím, Praha, IKSP 1991.

Trend kriminality je ovlivňován vývojem společenských vztahů. Moderním průmyslem a urbanizací se zvyšuje anonymita lidských vztahů, stoupá individualismus a bezohlednost. Vzdálenost pracoviště od místa bydliště neposkytuje čas pro řádné udržování rodiny, pro sociální působení, množí se majtkové delikty, agresivita, motorizace, prohlubuje se odklad od morálních a náboženských zábran. Vlivem působení tržních vztahů, konzumního způsobu života, krize, nezaměstnanosti, dochází ke ztrátě orientace, bezcílnosti a neperspektivnosti života. Vlivem medií ztrácí výchovné působení rodiny a bývalá sociální pospolitost na účinnosti. Ve všech průmyslově vyspělých zemích se objevuje trend vedoucí k narůstání kriminality. Výjimkou je pouze Japonsko, kde přes vysokou industrializaci stále intenzivně působí sociální kontrola, takže kriminalita je tam poměrně nízká.

Dosud nedoceněn je v současné době i vliv mezinárodní migrace, mluví se dokonce o novém stěhování národů, které má vliv na kriminalitu.

Kromě kvantitativního nárůstu kriminality se mění i charakter, formy a nebezpečnost trestné činnosti, objevuje se mezinárodní spolupráce zločinců, která má především formu organizovaného zločinu. Různé organizace a struktury s rozsáhlým majetkem a vysokou mocí se etablojí na určitých místech, propojují se navzájem a navazují pevnou síť, takže mají dobrý přehled o pružnosti reakcí státních orgánů a o kontrolních mechanismech států, zejména v oblasti devizové, ekonomické, policejní atp.⁶⁾

Jeich činnost se vyznačuje pečlivou přípravou, tyto organizace disponují značnými finančními možnostmi a při internacionálním propojení mají často nesrovnatelné možnosti s možnostmi orgánů trestního stíhání. Typickou formou organizovaného zločinu jsou rozsáhlé krádeže aut, uměleckých památek, prostituce, obchod s drogami, jadernými materiály, cennými věcmi jako jsou transplantáty atp. Aktivní účast žen v těchto skupinách i teroristických bandách je neuvěřitelná.

II. Hodnocení kriminality v průběhu historického vývoje procházelo různými změnami. Nejstarší byla ekonomická teorie, kdy kriminalita byla vysvětlována demografickými a ekonomickými faktory, jako zbídačováním, sociální nerovností, nízkým vzděláním, dezorganizací rodin, alkoholismem, nemocemi a různými individuálními zátěžemi. Tyto faktory však snižovaly individuální vinu, předurčovaly vlastně osud, všechny sociální politické a duševní pochody vysvětlovaly jako produkt materiálního života. Sem v podstatě spadá i marxistické pojetí dominance materiální základny nad subjektivním prvkem.

Protikladem je psychologická teorie,⁷⁾ která vychází ze sociologického pojetí kriminality. Hodnotí především vliv výchovných a osvětových vlivů, genetické zátěže, využívá poznatků psychiatrie a psychologie. Sociologická teorie zdůrazňuje mezilidské vztahy, orientaci na platné právní a morální normy, morální rozvoj a podporu společnosti. Staví na principech vlastní analýzy individua, jeho zájmech a reakcích v malých skupinách (rodinách, obci). Nevěnuje však pozornost historickým a společenským aspektům, vytvořený obraz „kriminální osobnosti“ je naprosto falešný.

⁶⁾ Kaiser G., Kerner J. J., Sack F.: Kleines kriminologisches Wörterbuch, Müller C. F. Hedelberg, 1993, s. 243.

⁷⁾ Sutherland E. H.: Principles in Criminology, Chicago, 1944.

Kriminalita je vysvětlována jako porucha osobnosti v psychickém vývoji, zdůrazňují se traumatické stavy nebo defekty sociálního prostředí, frustrace, převládnutí asociálních vlivů ve smyslu norem deviantní subkultury.

Sociobiologická teorie vysvětluje kriminální chování faktory, za nichž osoba jedná, a dále ze situace, v níž se nachází. Biologická hodnocení vychází z genetických faktorů, vzniklých během těhotenství, narození, dětských nemocí, špatného zacházení – týrání dětí, které ovlivňuje rozvoj nervového systému; sociologické aspekty pak přidávají hodnocení defektů v důsledku dědičnosti, negativního působení rodiny, špatného sociálního prostředí – což vše vede k poruše osobnosti a vzniku kriminality.

Sociologické hodnocení, které vychází z poznání, že kriminalitu lze řešit pouze pomocí interdisciplinární vědecké spolupráce, bylo rozvinuto zejména v USA.⁸⁾

Podrobněji tyto teorie zpracoval Neumann, který se jimi zabývá z hlediska jejich významu pro boj s kriminalitou.⁹⁾

Neumann uvádí, že kriminologické teorie – vedle své nezastupitelné funkce stimulace výzkumu v této oblasti – by měly orientovat všechny příslušné orgány a instituce, podílející se na omezování zločinnosti, na její skutečné kořeny, tj. na etiologii kriminálního jednání. Konstatuje však, že situace je stále neuspokojivá, protože dosud neexistuje zcela solidní teorie etiologie kriminality.

To ovšem platí plně i pro teorie, týkající se kriminality žen.

III. Analyzujeme-li vývoj kriminality a příčiny jejího růstu na území ČR (resp. ČSSR a ČSFR) po roce 1989, je třeba si připomenout nejprve ve stručnosti základní vývojové trendy na tomto poli (a konkrétně i vývoj trestněprávní úpravy) do roku 1989, tedy do okamžiku, se kterým bývá spojována změna společensko-ekonomických podmínek u nás – do 17. listopadu. Je třeba si nejprve uvědomit, že hodláme-li pracovat s údaji o zločinnosti, které se týkají různých časových období, a z nich usuzovat na stav a strukturu kriminality v příslušném intervalu, je třeba vycházet z následujících předpokladů:

- a) že srovnávaná data mají v podstatě totožný osobní předpoklad, čili že se nezměnil počet způsobilých subjektů trestných činů,
- b) že nenastala změna trestního práva, způsobilá sama o sobě způsobit pohyb statistických dat,
- c) že se v podstatě nezměnil poměr zjištěné kriminality ke kriminalitě skutečné.

V průběhu posledních čtyřiceti let došlo u nás i opakovaně k podstatným změnám v každém z výše uvedených předpokladů.

Základní křivku kriminality v těchto letech je možno charakterizovat takto: vysoký výskyt kriminality v padesátých letech s postupně klesající tendencí, nejhlubší po-

⁸⁾ Cule: *Criminological Theory, Context and Consequences*, Newburry Park 1989.

Zkoumá inverzní vztahy mezi vznikem kriminality a socioekonomickou strukturou společnosti, protiklady mezi normativními a kulturními požadavky společnosti a reálného přístupu k nim, rozlišuje „kriminální“, „patologické“, „úchylné“, „normální“ a jiné chování. Jedna tendence ústí v psychologické hodnocení „behaviour psychology“, protikladem je utilitární koncepce v generální prevenci, vedoucí ke kontrolním mechanismům společnosti a uznání jejich užitečnosti, aktivní účasti jednotlivců v různých institucích a společenských seskupeních.

⁹⁾ Neumann J., *Některé základní kriminologické školy a směry*, In *Základy kriminologie*, dílo cit. v pozn. 2, s. 26 a násl.

kles v roce 1960, od šedesátých let zvolna stoupající tendence, v osmdesátých letech určitá stabilizace, v posledních čtyřech letech prudký nárůst.

Pozorování fenoménu kriminality je závislé na mnoha okolnostech. Je znesnadňováno již existencí nejednotné statistiky, a to policejní, soudní a prokurátorské (resp. státního zastupitelství) a statistiky vězeňské služby, jež každá vychází z jiných údajů a sleduje jiné skutečnosti: statistika policejní např. vychází ze zjištěných skutků, operuje jednak s počty trestných činů, jednak pachatelů; statistika soudní vychází ze stíhaných skutků rozlišující osoby obžalované a odsouzené; statistika vězeňská vychází z počtu osob vykonávajících trest odnětí svobody apod. Dochází tak k redukci statistických údajů o kriminalitě v průběhu trestního řízení. K tomu přistupuje problematika kriminality latentní (skryté), tj. té, o které se orgány činné v trestním řízení z jakéhokoliv důvodu vůbec nedozvědí.

Jak již bylo řečeno, zaznamenaly statistiky strmý nárůst kriminality v polistopadovém období u nás, přičemž v soudních statistikách se tento trend projevil až s určitým zpožděním. Ve srovnání s rokem 1989, kdy bylo v ČSFR policií registrováno celkem 167 166 trestných činů, se zvýšil jejich počet v roce 1990 o 72 % na 286 724 trestných činů, v roce 1991 opět o dalších 29 % na 371 155 trestných činů, v roce 1992 o 21 % oproti roku 1991 na 450 265, a v roce 1993 byl meziroční nárůst 15 % a počet zjištěných skutků dosáhl přibližně hodnoty 520 000. V souhrnu jde za uvedené období o nárůst asi 234 %. Vývoj koeficientu osob stíhaných pro trestný čin v ČR (na 10 000 trestně odpovědných) byl následující: rok 1982 – 122; 1983 – 124; 1984 – 123; 1985 – 126; 1986 – 125; 1987 – 122; 1988 – 124; 1989 – 117; 1991 – 224; 1992 – 358. Indexy tedy do roku 1992 zaznamenaly trojnásobné zvýšení.

V měřítku bývalé ČSFR vzrostl rozsah kriminality měřený počtem stíhaných skutků ze 135 193 v roce 1989 na 221 438 v roce 1990, v roce 1991 činil již 334 121 a v roce 1992 389 975, což představuje zvýšení téměř na trojnásobek.

Tento vstup je zároveň – paradoxně – doprovázen poklesem indexů odsouzených osob proti předchozímu období (1990 – 24, 1991 – 42, 1992 – 44).

Vzestup kriminality, který kulminoval v říjnu 1990, mírně poklesl koncem roku 1990 a v dalším období opět pokračoval. Nárůst počtu policií evidovaných trestných činů v roce 1990 oproti roku předchozímu, který byl v celé ČSFR 70 %, byl i územně diferencován: v ČR o 78 % a ve SR o 48 %. Situace byla tedy mnohem povážlivější v České republice než ve Slovenské republice, přičemž za centrum zločinu můžeme považovat Prahu, ale enormní nárůst zaznamenaly i oblasti severních Čech, severní Moravy a západních Čech, středočeský region a na Slovensku Bratislava.

Nárůst kriminality záleží v prvé řadě v enormním vzrůstu majetkové kriminality, hlavně krádeží a krádeží vloupáním. Zvláště nebezpečný trend představují loupeže, u kterých činí nárůst v roce 1990 oproti předchozímu roku v ČSFR 305 % (ČR 389 %, SR 176 %). V Praze bylo v roce 1990 spácháno 1219 loupeží, což činí vzestup o 538 %. U loupeží se zvyšuje nejen jejich početnost, ale i jejich krutost a brutalita, zhusta v neproměru k majetkovému prospěchu sledovanému pachatelem nebo pachateli. Případy znásilnění vzrostly v ČSFR v roce 1990 o 56 %, v ČR o 63 %, v SR o 24 %, v Praze o 97 %. Křivka vraždy v ČSFR v 1. pololetí roku 1990 prudce vzrůstá (o téměř 70 %), ve druhé polovině roku dochází k mírnému poklesu. Atypická je Praha, kde počet vražd ve 2. pol. roku 1990 oproti 1. pol. téhož roku dále vzrostl o 121 %.

Současně se u oznámené zjevné kriminality enormně zvýšil podíl neobjasněné kriminality. Počínaje červencem roku 1990 převýšil u oznámených trestných činů podíl pachatelů, kteří zůstali neznámí, velmi výrazně podíl těch pachatelů, které se orgánům činným v trestním řízení podařilo zjistit. V roce 1990 klesla celková míra objasněnosti registrované kriminality na 43 %, tj. 123 525 objasněných trestných činů, na 37 % v roce 1991, tj. 137 978 trestných činů, na 31 % v roce 1992 a na 31,7 % v roce 1993. Pokud porovnáme tyto údaje s průměrnou kriminalitou sedmdesátých let (např. v roce 1976 bylo policií registrováno 153 751 trestných činů, z toho bylo objasněno 135 416 trestných činů, tj. 88 %), a let osmdesátých (v roce 1986 registrováno 171 040, objasněno 144 977, tj. 85 %, v roce 1989 ještě 78 % míra objasněnosti v ČR), zjistíme, že nárůst kriminality – doprovázený současně poklesem objasněnosti – na počátku 90.let v ČSFR je velmi razantní. Nejnižší objasněnost mají majetkové trestné činy – v r. 1991 v ČSFR 26 %, v ČR 23 %, v SR 36 %. Nejvyšší objasněnost mají naopak mravnostní delikty – v roce 1991 v ČSFR 86 %, v ČR 84 %, v SR 94 %.

Z celkové registrované kriminality v ČSFR tvoří tzv. obecná kriminalita, která zahrnuje majetkové, násilné a mravnostní delikty, po uplynulých čtyři roky asi 90 %. Zbytek tvoří hospodářská kriminalita (3,3 %) a ostatní (jiná) kriminalita. V rámci obecné kriminality jsou nejvíce zastoupeny majetkové delikty (asi 80 – 88 %), dále násilné trestné činy (asi 6 – 8 %) a zbytek tvoří mravnostní delikty. Jak již výše řečeno, projevil se vzestup registrované kriminality zejména v oblasti majetkové trestné činnosti. V ČSFR došlo k nárůstu o 40 procent (a to pouze mezi roky 1990 – 1991).

Násilná kriminalita se po původním skoku zvýšila v roce 1991 již jen mírně – o 4 %, z 26 336 trestných činů v roce 1990 na 27 506 v roce následujícím. Mravnostní kriminalita v roce 1991 dokonce poklesla, a to v ČSFR o 28 %. Mírný vzestup byl znamenán u hospodářské kriminality (v ČSFR nárůst v r. 1991 oproti 1990 o 9 %).

Lze tedy konstatovat, že nárůst trestné činnosti registrované v ČSFR souvisí přímo – i když ne výlučně – se zvýšením majetkové trestné činnosti, u níž ale zůstávají tři čtvrtiny případů neobjasněny.

Samostatnou kapitolu by si zasloužily nové formy kriminality, které se u nás do listopadu 1989 nevyskytovaly buď vůbec, nebo jen zcela okrajově. Podrobnější popis této problematiky zde však z důvodu rozsahu tohoto referátu nelze podat. Lze se omezit jen na konstatování, že ve spojitosti s otevřením se naší společnosti vůči vnějším vlivům, s možností volného pohybu osob do zahraničí i naopak, se snad nemohly nevyskytnout i u nás nejrůznější formy organizované kriminality, počínaje kriminalitou drogovou, nelegálním obchodem se zbraněmi, výbušninami a jinými nebezpečnými materiály, počítačovou kriminalitou, přes „praní špinavých peněz“, padělání mincí, bankovek, šeků a dokumentů, nelegální obchod se starožitnostmi a uměleckými předměty, a konče kriminalitou spjatou s provozováním prostituce, nelegálním převáděním cizinců přes hranice a obchod se ženami. Rozsah organizované kriminality je u nás dodnes pouze odhadován, ale její časté projevy svědčí o hojném výskytu. Latence je zde vysoká, neboť by se dalo říci, že „poznaná organizovaná kriminalita je toliko špatně organizovanou kriminalitou“.

Pokud jde o zastoupení pachatelů v objasněných trestných činech podle jejich kriminální minulosti, etnicity, věku a pohlaví, lze uvést toto:

Snižuje se podíl recidivistů a vzrůstá podíl prvopachatelů, tj. těch, kteří dosud nemají záznam v trestním rejstříku. Zatímco v předlistopadovém období se recidivisté podíleli na souhrnu kriminality okolo 80 %, bylo to v roce 1990 asi 53 %, v roce 1991 asi 50 % a v roce 1992 v rámci ČSFR již jen 34 % (ČR 36 %). Prvopachatelů bylo v souhrnu objasněné trestné činnosti v r. 1992 v ČR 54 %, 10 % bylo těch, kdo již sice mají záznam v rejstříku trestů, ale nejsou recidivisty.

Výrazné je zastoupení romských pachatelů, kteří se na počtu objasněných trestných činů podíleli v roce 1991 v ČSFR 19 % (1992 16%), v ČR 15 %, v SR 27 %. Na Slovensku bylo zastoupení Romů v závislosti na druhu spáchané trestné činnosti o 10 až 20 % vyšší než v českých zemích. Velmi zřetelný je tento rozdíl u mravnostní kriminality, kde je také vůbec nejvyšší podíl cikánských pachatelů: v roce 1991 se v SR podíleli na 45 % objasněných mravnostních trestných činech, v ČR pouze 17 %. Mezi recidivisty se Romové vyskytují ve 47 %, na trestném činu loupeže se podílejí 46 %, přičemž páchají-li jej v Praze, pak tu 75 % z nich nemá trvalý pobyt. Cizinci se u nás podílejí na kriminalitě asi 2 %; zde je třeba rozlišovat kriminalitu cizích státních příslušníků v rámci mezinárodního organizovaného zločinu a kriminalitu ekonomických či válečných běženců (Rumuni, uprchlíci z bývalé Jugoslavie).

Pokud jde o rozvrstvení pachatelů do jednotlivých věkových skupin, to je podle policejních údajů z roku 1992 následující:

- 6 – 15 let – 7 % podíl na kriminalitě (prokurátorské statistiky nezahrnují osoby mladší 15 let)
- 15 – 18 let – 12 % (v r. 1991 – 16 %, což je nárůst oproti 1990 o 3 %)
- 18 – 20 let – 11 % – věk mladých dospělých
- 20 – 24 let – 16 % – věk mladých dospělých
- 24 – 30 let – 17 %
- 30 – 40 let – 21 %
- 40 – 60 let – 15 %
- nad 60 let – 1 %.

Mladiství páchají nejčastěji majetkové trestné činy (22 %). Mezi ČR a SR neexistovaly mezi kriminalitou mladistvých podstatné rozdíly vyjma mravnostní trestné činnosti, kde mladiství v SR spáchali v r. 1991 21 % všech mravnostních deliktů, zatímco v ČR pouze 16 %. Tento vyšší podíl na Slovensku může souviset se zvýšenou trestnou činností Romů, kde se pachatelé mravnostních deliktů rekrutují zejména z nejmladších věkových kategorií romské populace.

Růst kriminality mladistvých doprovází i růst dětské kriminality. Zatímco v roce 1990 bylo v ČSFR registrováno 5 840 deliktů spáchaných dětmi ve věku od 6 do 14 let, v roce 1991 to bylo již 7 572 deliktů, tj. zvýšení o 40 %.

Ženy se podílejí na souhrnu všech stíhaných a vyšetřovaných pachatelů jen 8 %, jejich podíl na počtu odsouzených poklesl ze 14 % v roce 1988 na 9 % v letech 1990 a 1991. Na násilné kriminalitě se ženy podílejí jen 6 %, tzn. koeficient na 10 000 trestně odpovědných žen 0,2 (koef. na 10 tis. trestně odpovědných mužů 36).

IV. V dřívější době byla zkoumána kriminalita žen jak biologicky, tak sociologicky, existovala tzv. teorie slabších, utiskovaných a ponižených. Kriminalita žen byla chápána jako souhrn trestných činů spáchaných osobami ženského pohlaví, včetně mladistvých a dětí. Kriminalita této sociální skupiny byla zajímavá, neboť ve statistikách byla vždy nižší než u mužů. Tento jev se vysvětloval jako příklad kriminálně biologické či kriminálně antropologické teorie. Argumentace, že žena je tělesně slabší („kriminalita slabých“) a psychicky pasivnější než muži, vedla k hodnocení, které vedlo k emancipačním snahám v překonání kriminality. Kriminalita byla vysvětlována specifickými ženskými vlastnostmi, psychicky zvláštními stavy v důsledku menstruace, těhotenství, přechodu, jakož i zvláštními „pohlavními procesy“. Sociologičtí teoretici uváděli nezbytnost „kulturní rekonstrukce společnosti“, zdůrazňovali povinnost společnosti chránit ženu-matku, a přispívat tak k snižování kriminality, naopak u mužů prosazovali aplikaci trestněprávních norem. Srovnání mužů a žen s odvoláním na emancipaci je jednostranné.¹⁰⁾ Teorie se opírají o statistiky, které však nejsou zcela objektivní a srovnatelné (srov. již výše zmíněnou rozdílnost trestního práva v jednotlivých zemích, jakož i latentnost, která je někdy považována pro kriminalitu žen za specifickou). Je nutno připomenout, že některé činy leží v oblasti „odchylného jednání“, která spadá spíše do oblasti sociální kontroly než pod trestní sankce. Problém kriminality žen je podle některých autorů vlastně umělý.¹¹⁾ Problém kriminality lze podle nich řešit pouze komplexně, spolu s kriminalitou mužů.

Kriminalitu žen v již citované učebnici kriminologie zkoumá J. Váľková,¹²⁾ uvádí jednotlivé teorie, které řadí do několika skupin (1. biologicky zaměřené teorie, 2. psychologicky a psychoanalyticky zaměřené teorie, 3. sociologické a vícefaktorové teorie, tam řadí i feministickou teorii.

Podíl žen na kriminalitě ve všech společnostech tvoří daleko méně než 50 %, k čemuž by vedlo to, že žen je zhruba 1/2 obyvatel, při čemž jsou značné rozdíly v jednotlivých státech. Tak kupř. v Nizozemsku tvoří 8 %, Japonsku a SRN 19 % ze všech odsouzených, v rozvojových zemích je podíl žen daleko nižší – v Nigérii 3 %, ve Venezuele 3 % atp. Ve větších městech je podíl žen na kriminalitě vyšší než v menších místech a na venkově. V dobách válek kriminalita obecně stoupá.

Tyto rozdíly nelze vysvětlit biologickými teoriemi, záleží zřejmě na společenském postavení žen a jejich možnostech. Na rozdíl od emancipační teorie se obvykle uvádějí statistické údaje. V historickém srovnání činil podíl žen v r. 1805 1/3, totéž platilo r. 1832 v Dánsku, v Německu cca 20 %, r. 1980 však činil jen 15,2 %. Lze podotknout, že kupř. dříve nebyla sledována kriminalita v dopravě, což nyní tvoří téměř 1/2 v obecné kriminalitě.

I když tedy nelze absolutně porovnávat statistické údaje v důsledku změn trestněprávního postihu, nevykazuje se v ČR žádný dramatický vzestup v podílu žen na kriminalitě. U nás činí podíl žen maximálně cca 9 %. (Pro ilustraci uvádíme v příloze vývoj stavů odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody v letech 1987 – 1994 podle údajů Ročenky Vězeňské služby za r. 1994.)

¹⁰⁾ Adler F.: The Incidence of Female Criminality in the Contemporary World, New York, 1984.

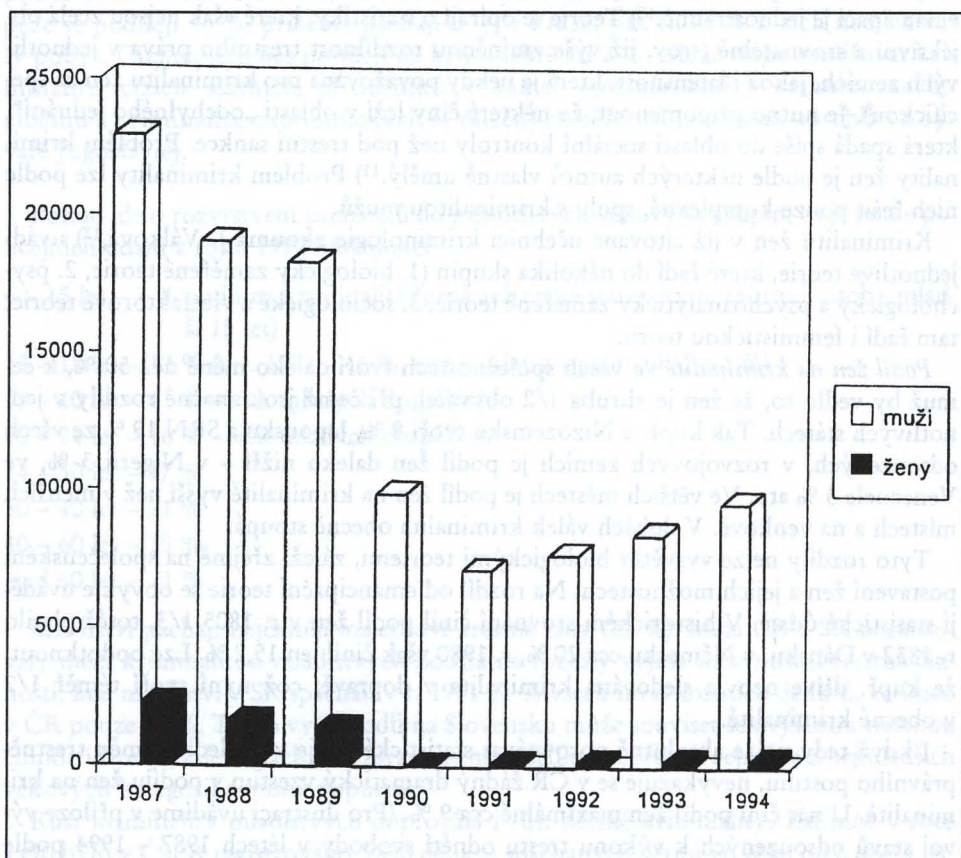
¹¹⁾ Heidensohn F.: Women and Crime in Europe, London, New York, 1991.

¹²⁾ Kriminalita žen, d. cit. v pozn. 2, str. 75 a násl.

Vývoj stavů odsouzených v letech 1987 – 1994

Stav k 31. 12.

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
muži	22925	19095	18352	9941	7147	7734	8483	9619
ženy	2318	1696	1476	118	210	268	274	309
celkem	25243	20791	19828	10059	7357	8002	8757	9925

V. Podíl žen na kriminalitě je relativní. V odborných publikacích se uvádí, že teorie slabších je mylná, není zásadní srovnávací údaj, kupř. v Jižní Americe tvoří ženy 1/4 pachatelů násilných trestných činů. V SRN tvoří charakteristický rys v četnosti majetkových trestných činů, uvádí se, že v r. 1989 podíl žen tvořil 38 % a kupodivu v dopravních deliktech 25 %. Jednoduché krádeže v obchodních domech by mohly být rovněž považovány za charakteristické, v r. 1990 dle policejních statistik tvořily ženy 40 % ze všech vyšetřovaných případů.¹³⁾ Nelze zanedbat i vliv trestní politiky, soustředěnost a intenzitu trestního stíhání, a dále značnou latentnost kriminality žen.

U nás se trend vývoje trestné činnosti příliš nemění. Nadále dominují majetkové trestné činy, především bytové krádeže vloupáním, krádeže automobilů, vloupání do chat, krádeže v obchodech. Zvyšuje se počet osob stíhaných pro tr. činy proti lidské důstojnosti, životu, zdraví a svobodě. Zvyšuje se podíl mladistvých a mladých lidí do 24 let na celkové kriminalitě. Pro trestnou činnost mladistvých je charakteristické páčání ve skupinách. Rovněž rozsah následků na zdraví v důsledku stoupající agresivity a brutality pachatelů je charakteristický, pokračuje vzestup počtu vražd a jejich pokusů. Roste i hospodářská kriminalita a její závažnost s přihlédnutím k rozsahu následků, objevují se nové formy. Organizovaná trestná činnost se promítá v různých oblastech. Týká se to nových forem podnikatelských podvodů v souvislosti s fingovanými vývozy zboží, zfalšovanými peněžními doklady, kombinace podnikatelské kriminality s násilnou, případů organizovaného vloupání do bytů a rychlým prodejem odcizených věcí, obchodu s prodejem odcizených automobilů, organizovaných pouličních krádeží, krádeží starožitností a věcí, jež lze výhodně a rychle zpeněžit, vzrůstá korupce, mezi nové formy lze zařadit tzv. počítačovou trestnou činnost ve vnitřní sféře bankovníctví.¹⁴⁾ I v této oblasti trestné činnosti se ženy podílejí. Tak kupř. odsouzených žen (uvádíme tento statistický údaj proto, že počet odsouzených je nejvalidnější) dle § 124 o porušení předpisů o oběhu zboží s cizinou činil podíl odsouzených žen z celkového počtu v r. 1991 7,9 %, v r. 1993 11,5 %, dle § 146 a 147 tr. zák. činí podíl odsouzených žen v r. 1991 2,7 %, avšak v r. 1993 již 5,3.

Celkem podle statistiky kriminality

činil počet všech <i>obžalovaných</i> ¹⁵⁾	v r. 1991	v r. 1994
	44.114	57.917
z toho žen	4.112	4.650
to je <i>podíl</i>	9,3 %	8,8 %
počet <i>odsouzených</i>	27.837	35.148
z toho žen	2.529	3.083
to je <i>podíl</i>	8,8 %	8,8 %

Struktura kriminality a podíl žen na trestné činnosti je u nás podobný jako jinde ve světě. Pro ilustraci uvádíme několik statistických dat, při čemž první číslo je celkový

¹³⁾ Stein-Hilbers, M.: Wenn Frauen aus der Rolle fallen, Alltglich Leiden und abweichendes Verhalten von Frauen, Weinheim 1980.

¹⁴⁾ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za r. 1994, If Spr 27/95, s. 28.

¹⁵⁾ Statistická ročenka kriminality 1992, Generální prokuratura.

Statistická ročenka kriminality 1994, Ministerstvo spravedlnosti.

počet odsouzených r 1991, druhé za r. 1993, podíl žen je uveden rovněž z tohoto období.

<i>Trestný čin</i>	<i>celkem</i>	<i>z toho žen</i>	<i>podíl</i>
tr. činy hospodářské	196	14	7,1 %
dle II. hlavy tr. zák.	260	32	12,3 %
útok na veřejného činitele	1182	102	8,7 %
dle § 155 až 156	1183	121	10,0 %
výtržnictví	1343	86	6,4 %
dle § 202 tr. z.	1330	84	6,3 %
zanedbání povinné výživy	1798	233	13,0 %
dle § 213 tr. z.	1986	210	10,6 %
vražda	64	2	3,1 %
dle § 219 tr. z.	103	4	3,3 %
tr. činy proti životu a zdraví – VII. hlava	17	6	35,3 %
	35	5	14,3 %
loupež	886	60	6,3 %
dle § 234 tr. z.	878	63	7,5 %
krádeže	1009	912	90,3 %
dle § 247 tr. z.	13786	1239	90,2 %
zpronevěra	520	825	35,8 %
dle § 248 tr. z.	186	209	25,3 %
podvod	599	121	20,2 %
dle § 250 tr. z.	1335	232	17,5 %
ostatní majetkové	756	102	13,5 %
delikty – IX. hlava tr. z.	1447	161	11,1 %
tr. činy v dopravě	3142	203	6,4 %
	2594	134	5,2 %

Z uvedeného přehledu vyplývá, že aktivní podíl žen je i u tr. činu zanedbání povinné výživy, což v tradičním chápání role ženy a matky je neočekávané. Podíl odsouzených zlodějek je u nás daleko vyšší než činí světový průměr. U tr. činu dle § 187 až 188 tr. z., postihující nedovolenou výrobu a držení omamných a psychotropních látek a jedů, činí podíl žen v r. 1991 7,2 %, v r. 1993 8,2 %. Trend této činnosti značně vzrostl. Vezmeme-li v úvahu, že odsouzení je poslední prostředek postihu boje proti drogám, jsou tato čísla varující.

V této souvislosti je třeba říci, že kriminalita se stala závažným společenským problémem.

VI. Zvýšení bezpečnosti a snížení kriminality bývá často programem politických stran, neboť současná situace je velmi neuspokojivá. Kriminalita je velmi složitý společenský problém, a tradiční prostředky a metody nepostačují k jejímu podstatnému omezení. Proto dochází k reformám a rekodifikacím trestního práva a nejrůznější vědní obory rozšiřují okruhy svého působení o vliv na řešení otázek souvisejících s kriminalitou. Společnost vyvíjí nejrůznější aktivity pro ochranu týra-

ných dětí, obětí trestných činů, zvýšení bezpečnosti a omezení kriminality. Chybí objektivní a komplexní informovanost veřejnosti. Odborná literatura v dostupném měřítku chybí. Trestněprávní problematika zpracovaná ve formě přístupné veřejnosti na trhu vůbec není. Záslužně rozbírá kriminalitu žen v dnešní měnící se společnosti Jana Válková v již citované práci.¹⁶⁾ Uvádí, že přes nízký rozsah ženské kriminality ve většině vyspělých společností kriminální aktivita žen stoupá. Ženy jsou dnes mnohem nezávislejší, neplní pouze tradiční funkce. Jsou vzdělanější, avšak část žen zneužívá těchto odborných znalostí k páchání trestné činnosti. J. Válková uvádí: „Mění se rovněž vzorce chování. Zmenšily se rozdíly mezi kriminalitou páchanou chlapci a dívkami, muži a ženami, protože se zúžily společenské a kulturní rozdíly mezi nimi. Dochází k postupnému nárůstu shodného nebo podobného sociálního chování mezi chlapci a dívkami, s důrazem na přijetí standardů mužů. Postupně se stírají rozdíly mezi oběma pohlavími (zastánci tzv. non-sexuální kriminologie).“

Některí autoři se zmiňují o vztahu mezi „ženským hnutím“ a zvýšenou kriminální aktivitou žen. Avšak C. Smartová¹⁷⁾ poukazuje na to, že je problematické přičítat změny v chování žen vlivu ženského osvobozenického hnutí. Sociální hnutí samotná jsou výsledkem ekonomických, společenských a politických změn a procesů.

Tyto premisy se projevují v některých současných teoriích kriminality žen.

Podle rovnostářské teorie je nárůst kriminality žen způsoben rostoucí rovnoprávností žen. Ve své nejjednodušší podobě tato teorie vede k predikci, že jedním z důsledků emancipace žen je nárůst ženské kriminality.

Jiná forma rovnostářské teorie klade důraz na postavení žen. Hypotéza statusu žen predikuje, že se vzrůstajícím postavením žen poroste i jejich trestná činnost (Hacker, Bertrand).

Teorie „příležitostí“ (Simon) je založena na tvrzení, že s rostoucí zaměstnaností žen poroste i příležitost, aby ženy páchaly určité druhy deliktů. V zemích, kde ženy pronikly do obchodního světa, existuje velká pravděpodobnost, že se budou zvýšeně podílet na tzv. kriminalitě bílých límečků (např. na podvodech, zpronevěře).

Zastánci ekonomické teorie tvrdí, že kriminalita žen je „rozumnou“ reakcí na jejich ekonomickou deprivaci (Nettler). Podle Alera zrovnoprávněné delikventky se zejména zajímají o vylepšení své finanční situace a pouze sekundárně se zajímají o spáchání násilných deliktů. Motivace kriminality žen je tudíž ekonomickou a ženy s nižším postavením se budou trestné činnosti dopouštět častěji. Ekonomickými důvody je vysvětlována zejména prostituce.

Oproti predikcím ekonomické teorie Simon zjistil, že vysoký výskyt kriminality obecně byl spjat s vyšší úrovní ekonomického rozvoje a technického pokroku. Avšak mezi rozsahem ženské kriminality a úrovní hospodářského rozvoje zjistil malý vztah.

Teorie sociální dezorganizace předvídají vztah mezi rozkladnými sociálními podmínkami (rodinnými, manželskými, ekonomickými, enviromentálními a výchovnými) a kriminalitou (Bloom).

¹⁶⁾ Srov. dílo cit. v pozn. 11).

¹⁷⁾ Smart, C., *Women, Crime and Criminology*. London, Routledge and Kegan Paul 1977, s. 208.

Zmíněné teorie se zaměřují na různé aspekty společenského života a někdy vedou k protikladným predikcím (srovnej teorii „příležitosti“ a „ekonomickou“).

Z podaného přehledu základních teorií, které se vážou k etiologii kriminality žen, lze vyvodit, že dosud nebyla vypracována jednotná teorie, která by jednoznačně vysvětlovala jednak nižší podíl žen na kriminalitě, jednak její specifika. Teoretický pluralismus je navíc umocňován stále častějším výskytem multifaktorových teorií.

Existující biologické rozdíly mezi mužem a ženou bezesporu do určité míry ovlivňují rozsah a zejména strukturu jimi páchané trestné činnosti. Je však nesporné, že důležitější úlohu při objasnění těchto odlišností sehrávají aspekty společenské a v určité míře i psychologické.

Zkoumání příčin kriminality žen si zasluhuje pozornost. Kdyby se podařilo dokázat, že příčinou nižší kriminality žen jsou i určité zvláštní, osobnostní mechanismy, vyvolávající odpor k činnosti, která je pro společnost nebezpečná, včetně mechanismů odporujících kriminogenním stimulům, bylo by to přínosem, jenž by bylo možné všeobecnit. Zhodnocení těchto zvláštností by přispělo k lepšímu poznání a objasnění etiologie trestné činnosti všeobecně.

3. ZVLÁŠTNÍ ZÁKONNÁ USTANOVENÍ TRESTNÍHO ZÁKONA A TRESTNÍHO ŘÁDU TÝKAJÍCÍ SE ŽEN

Trestní právo nedělá zásadně žádný rozdíl mezi ženami a muži. Zákon stanoví pro trestní odpovědnost pachatele pouze podmínku přičetnosti a věku; nemá žádná ustanovení o pohlaví pachatele.

V různých amnestijních rozhodnutích prezidenta republiky však nacházíme zmírňující ustanovení pro ženy event. pro starší ženy, kdy se dosah amnestie vztahuje na různé pachatele také s ohledem na jejich věk, pohlaví resp. těhotenství.

Trestní zákony mnoha států, stejně jako náš, obsahují některé skutkové podstaty trestných činů, které chrání výlučně ženy.

Typickým příkladem takového ustanovení je tr. čin podle § 241 tr. z., znásilnění. Pachatelem tr. činu podle § 241 tr. zákona může být nejen muž, ale i žena. Ustanovení § 241 o znásilnění je totiž formulováno tak, že znásilnění se dopustí ten: 1/ Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let. 2/ Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo b) spáchá-li takový čin na ženě mladší než patnáct let. 3/ Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Objektem tohoto trestného činu je právo ženy na svobodné rozhodování v její pohlavní sféře.

Znásilnění lze spáchat pouze na ženě. Nezáleží na vypěstlosti ženy, nezáleží také na její pověsti ani na tom, zda je pohlavně nedotčena, či zda vede nemorální život. Nezáleží také na tom, zda již měla s pachatelem pohlavní styk nebo nikoli. Znásilnění je možno dokonce vlastní manželku. Zde se náš trestní zákon již od 50. let odlišuje od jiných států, protože ve spoustě i moderních států není donucení vlastní manželky k souloži stíháno.

Některé trestné činy mohou v různých státech spáchat pouze ženy. U nás je to ustanovení § 220 tr. z. „Vražda novorozeného dítěte matkou.“ Podle § 220 matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

Úmyslné usmrcení novorozeného dítěte je mírněji trestné, pokud se ho dopustí matka při porodu nebo hned po něm v rozrušení způsobeném porodem. Obě uvedené podmínky musí být splněny zároveň. Chybí-li některá z nich, je čin vraždou podle § 219 tr. zákona.

Rozrušení způsobené porodem je změněný duševní stav, který má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem a který oslabuje vůli rodičky a její odolnost vůči různým vnějším i vnitřním podnětům, brzdí plné rozvinutí mateřského pudu. Toto rozrušení musí být způsobeno porodem a nemůže tedy jít o nějaké jiné rozrušení vyvolané jinými příčinami. Přitom zákon nemá na mysli duševní poruchu, která by zakládala stav nepříčetnosti, což by vylučovalo trestní odpovědnost, ať již by tento stav byl vyvolán z jakýchkoliv příčin.

Zdálo by se, že tento trestný čin, který historicky navazuje na ustanovení, která privilegovala nemanželské matky, které se v důsledku své tíživé sociální situace dopustily tohoto trestného činu, je historicky překonané ustanovení, zvláště v souvislosti s poměrně liberální právní úpravou přerušení těhotenství. Ukazuje se ale, že je stále určitý počet žen, které z různých důvodů nepřistoupily k přerušení těhotenství a které v době porodu ve stresové situaci své dítě usmrtí. Není na místě toto privilegované postavení rušit.

Poměrně liberální jsou v ČR ustanovení dovolující přerušení těhotenství. Na tyto předpisy navazuje trestní zákon.

Zákonné ustanovení § 229 tr. z. stanoví beztrestnost těhotné ženy, která sama své těhotenství uměle přeruší nebo o to požádá jiného nebo mu to dovolí. Naproti tomu je dle § 227 tr. zák. trestný ten, kdo jí k přerušení těhotenství pomáhá nebo svede, nebo dle § 228 tr. z. kdo se souhlasem těhotné ženy uměle přeruší její těhotenství jinak než způsobem přípustným dle zákonných předpisů.

Prostituce není podle našeho trestního zákona trestná, trestné je však kuplířství – ovšem bez ohledu na to, zda se jedná o ženskou nebo mužskou prostituci.

Ani trestní řád zásadně nestanoví nějaké zvláštní podmínky pro ženy v trestním řízení, ovšem v rámci ochrany základních lidských práv jsou přece stanoveny určité výjimky. I trestněprocesní předpisy zajišťují zvýšenou ochranu těhotných žen a matek novorozených dětí. Tak § 322 tr. řádu umožňuje, aby výkon trestu odnětí svobody byl odložen na dobu jednoho roku po porodu. Zák. ustanovení § 323 tr. řádu stanoví další odklad výkonu trestu odnětí svobody nepřevyšující 1 rok na dobu delší než 3 měsíců z důležitých důvodů, zejména mohl-li by výkon trestu mít pro odsouzeného nebo pro jeho rodinu mimořádně těžké následky.

Jinak ovšem došlo v trestním řádu od r. 1989 k dalšímu rozšíření ochrany poškozeného, tedy oběti trestného činu. Tato ustanovení úzce souvisí s postavením poškozeného jako oběti trestného činu.

Podle § 43 tr. řádu je poškozeným ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (poškozený). Má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se hlavního líče-

ní a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tutu škodu. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši nárok na náhradu škody uplatňuje.

Některá další ustanovení o poškozeném (např. § 163a) dávají speciální právo ženě, oběti trestného činu, zejména tam, kde je obětí trestného činu znásilněná.

Tato ustanovení uvádí 1/ Trestní stíhání pro trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a, pomluchy podle § 206, neposkytnutí pomoci podle § 207 a 208, poškozování cizích práv podle § 209, ublížení na zdraví podle § 221, 223 a 224, ohrožování pohlavní nemocí podle § 226, omezování osobní svobody podle § 238 odst. 2, krádeže podle § 247, zpronevěry podle § 248, neoprávněného užívání cizí věci podle § 249, podvodu podle § 250, podílnictví podle § 251 a 252, lichvy podle § 253, zatajení věci podle § 254, porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255, poškozování věřitele podle § 256 a poškozování cizí věci podle § 257 trestního zákona, proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2), a trestní stíhání pro trestní čin znásilnění podle § 241 odst. 1 proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem, jakož i pro trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona, pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas být jen jednoho z nich. 2/ Ustanovení odstavce 1 se však neužije, byla-li takovým činem způsobena smrt.

Tato ustanovení zakotvila novela trestního řádu z roku 1990. Nová úprava vychází z toho, že v důsledku spáchání trestného činu a odsouzení za něj jsou často vedle pachatele fakticky postiženy i další osoby uvedené v § 163a odst. 1 tr. řádu, byť jinak než trestně. Dispoziční právo poškozeného se vztahuje na celé trestní řízení až do stadia odvolacího řízení.

Jde opět o ustanovení, které přihlíží ke zvláštní situaci ženy, při znásilnění. Je však třeba říci, že česká úprava definuje pojem poškozeného daleko úžeji než např. úprava slovenská. Novelou z r. 1994 byl na Slovensku rozšířen pojem poškozeného tak, že v § 43 odst. 1 tr. řádu SR se stanoví, že poškozeným je osoba, „ktorej bylo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda, alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody. Poškodený má právo v prípadoch uvedených v tomto zákone se vyjádriť, či súhlasí s trestným stíháním, má právo uplatniť nárok na náhradu škody, robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie, nazerať do spisu a oboznámiť sa so spisom, zúčastniť sa hlavného pojednávania a verejného zasadania konaného o odvolaní, vyjádriť sa k vykonaným dôkazom, má právo záverečnej reči a právo podávať opravné prostriedky v rozsahu vymedzenom týmto zákonom“.

Tato široká formulace pamatuje na ohrožení práv, a je tedy výhodná zejména pro ženy tam, kde nedošlo k majetkové škodě nebo ke škodě jiné a zahrnuje i ty případy,

kdy je na ženu vykonáván trestným činem nátlak, který je pouhým ohrožením. Jinak ale není ochráně žena v trestním právu a trestním řízením věnována dostačující pozornost, protože většina ustanovení je značně obecná, a to i tehdy, jestliže se o ženě zmiňují. Např. zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby v § 7, § 18 odst. 2, § 22 odst. 8 atd.

Podobně zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (ve znění pozdějších předpisů) v § 6 odst. 2, § 20 odst. 5.

Pokud jde o otázky výchovy, resocializace atd. nejsou v zákonech žádná zvláštní ustanovení, která by se týkala žen a problematiky jejich výchovy.

Pokud vůbec k nějakým specifickým předpisům dochází, jde o normy nižší právní síly. Přesto zde můžeme pozorovat významná zlepšení, sloužící k resocializaci pachatelů trestných činů a ostatních sociálně nepřizpůsobivých osob. Prohlubuje se mezinárodní spolupráce, vyměňují se zkušenosti tak, aby se nacházely účinné formy začlenění těchto osob do řádného života. Současně je třeba zkoumat rozmístění věznic, jejich modernizaci, vybavení, vhodnou kapacitu, zainteresovanost samotných odsouzených atp. V Německu se rozšiřují otevřené způsoby výkonu trestů, stejně tak Dánsku a Nizozemsku, kde se věznice přetvářejí v sociálně terapeutické ústavy. V těchto i jiných zemích jsou rozvětveny společné aktivity v boji s recidivou kriminality. Vycházejí ze sociologické a psychologické analýzy výkonu déletrvajících trestů odnětí svobody, kdy dochází ke ztrátě společenských komunikací, rodinného zázemí, k frustraci a rozkladu osobnosti odsouzených, ke ztrátě morálních hodnot a sociálních jistot. Ve věznicích vznikají nové vztahy, tzv. Prison Community, kde dominují silní jedinci, často zkušené recidivisty, tyto vztahy přetrvávají i po propuštění na svobodu a často nahrazují rodinné a přátelské zázemí. To samozřejmě podryvá účinnost výkonu trestu.

U odsouzených žen je ztráta zázemí nepoměrně větší a citlivější než u mužů.

Od r. 1993 se naše Vězeňská služba řídí zákonem č. 555/1992 Sb., který sladil naše předcházející předpisy s Evropskými vězeňskými pravidly a zajistil předpoklad k organizačním změnám v řízení a zcivilnění Vězeňské služby. Tento zákon se vztahuje i na působnost Vězeňské služby pro zajišťování pořádku a bezpečnosti v soudních budovách a na jiných místech.

Legislativní základ pro efektivní postupy při modernizaci vězeňství vytvořil zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby a zákon č. 294/1993 Sb., kterým se změnil a doplnil zákon č. 591/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů, vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu vazby č. 109/1994 Sb., a vyhláška č. 110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zásadní změnou v dosavadním pojetí nápravně výchovné činnosti bylo rozšíření práv odsouzených, zrušení stávajících nápravně výchovných skupin a zřízení nových typů věznic. Byly vypracovány nové profílace věznic podle stupně bezpečnostních opatření a uplatňovaného režimu. Nová zákonná úprava umožnila dotváření moderních diferencovaných programů zacházení s vězni a zdokonalení klasifikace odsouzených pro účely jejich vhodného rozmístění ve věznicích. Rovněž byly vytvořeny nové podmínky pro výkon výjimečných trestů odnětí svobody na doživotí, příp. na 15 až 25 let.

Klíčovým problémem zůstává zabezpečení dostatečné kapacity pro výkon vazby a trestu odnětí svobody. Počet uvězněných osob počátkem r. 1990 po rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii klesl, ve věznicích zůstalo o něco více než 6 000 osob. Již k lednu 1991 počet vězňů stoupl a do konce roku 1994 dosáhl téměř trojnásobek.¹⁸⁾ V důsledku trendu kriminality je stávající kapacita pro výkon vazby a trestu odnětí svobody nedostačující.

Zvýšená pozornost se věnuje i personálnímu zajištění kvalifikovaného zákonu funkcí Vězeňské služby. Reformní úsilí vězeňství vyžaduje zvýšení profesionální úrovně všech zaměstnanců vězeňské služby, jejich širší odbornou připravenost a motivaci k uplatňování moderního systému zacházení s vězni.

Přikládáme několik statistických údajů, které si všimají i žen ve věznicích z poslední doby.

V těchto tabulkách zjišťujeme poměrně malé procento žen, a to podstatně nižší, než uvádí zahraniční literatura pro jiné země.¹⁹⁾

Tabulka 1.

Informace o stavu a složení vězňů ve věznicích Vězeňské služby ČR k 31. 1. 1994

I. Celkové stavy

Vězni	Cizinci								Celkem	Rozdíl k 1.1.94
	Muži	Rozdíl k 1.1.94	Ženy	Rozdíl k 1.1.94	Muži	Rozdíl k 1.1.94	Ženy	Rozdíl k 1.1.94		
Zajištění dosp.					1	1			1	1
mlad.									0	0
Obvinění dosp.	6 423		246		569		18		7 256	
mlad.	580		7		22		2		611	
Úhrnem	7003		253		591		20		7867	57
Odsouzení dosp.	8 055		252		348		14		8 669	
mlad.	161		3		1		1		166	
Úhrnem	8 216		255		349		15		8 835	223
Celkem	15 219		508		941	1	35		16 703	281

¹⁸⁾ Ročenka Vězeňské služby 1994, Praha 1995, s. 3.

¹⁹⁾ Např. Laignier, J., Criminologie et science pénitentiaire, Dalloz, Paris 1989, str. 31, uvádí 8,7 % žen obviněných, ve věznicích 4,2 %.

II. Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic

Typ					Cizinci				Celkem	Rozdíl k 1.1.94
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 1.1.94	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 1.1.94		
A dospělí	49	0	49		0	0	0		49	
A mladiství	0	0	0		0	0	0		0	
A celkem	49	0	49		0	0	0		49	0
B dospělí	1 536	53	1 589		46	3	49		1 638	
B mladiství	159	3	162		1	1	2		164	
B celkem	1 695	56	1 751		47	4	51		1 802	0
C dospělí	6 276	195	6 471		295	11	306		6 777	
C mladiství	2	0	2		0	0	0		2	
C celkem	6 278	195	6 473		295	11	306		6 779	0
D dospělí	194	4	198		7	0	7		205	
D mladiství	0	0	0		0	0	0		0	
D celkem	194	4	198		7	0	7		205	0
Úhrnem dosp.	8 055	252	8 307		348	14	362		8 669	0
Úhrnem mlad.	161	3	164		1	1	2		166	0
Úhrnem celkem	8 216	255	8 471		349	15	364		8 835	0

A - věznice s dohledem, B - s dozorem, C - s ostrahou, D - se zvýšenou ostrahou

Tabulka 2.

I. Celkové stavy vězňů

Vězni					Cizinci				Celkem	Rozdíl k 31.12.
	Muži	Rozdíl k 31.12.	Ženy	Rozdíl k 31.12.	Muži	Rozdíl k 31.12.	Ženy	Rozdíl k 31.12.		
Zajištění dosp.					7	3	1	1	8	4
Zajištění mlad.					0	0	1	1	1	1
Úhrnem	0	0	0	0	7	3	2	2	9	5
Obvinění dosp.	6 737	38	222	-5	1 167	-13	76	8	8 202	28
Obvinění mlad.	585	-5	11	0	40	-4	3	-2	639	-11
Úhrnem	7 322	33	233	-5	1 207	-17	79	6	8 841	17
Odsouzení dosp.	8 543	400	262	12	1 327	-3	63	4	10 195	413
Odsouzení mlad.	138	12	0	0	18	1	0	0	156	13
Úhrnem	8 681	412	262	12	1 345	-2	63	4	10 351	426
Celkem	16 003	445	495	7	2 559	-16	144	12	19 201	448

II. Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic

Typ					Cizinci				Celkem	Rozdíl k 31.12.
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31.12.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 31.12.		
A	dospělí	146	8	154	28	5	5	1	159	29
	mladiství	2		2	1		0		2	1
	celkem	148	8	156	29	5	5	1	161	30
B	dospělí	2 413	120	2 533	144	245	22	267	-14	2 800
	mladiství	94	0	94	11	7	0	7	0	101
	celkem	2 507	120	2 627	155	252	22	274	-14	2 901
C	dospělí	5 708	133	5 841	241	969	40	1 009	13	6 850
	mladiství	38	0	38	0	11	0	11	1	49
	celkem	5 746	133	5 879	241	980	40	1 020	14	6 899
D	dospělí	276	1	277	-1	108	1	109	1	386
	mladiství	4	0	4	0	0	0	0	0	4
	celkem	280	1	281	-1	108	1	109	1	390
Úhrnem	dosp.	8 543	262	8 805	412	1 327	63	1 390	1	10 195
	mlad.	138	0	138	12	18	0	18	1	156
	celkem	8 681	262	8 943	424	1 345	63	1 408	2	10 351

A – věznice s dohledem, B – s dozorem, C – s ostrahou, D – se zvýšenou ostrahou

Rozdíl = rozdíl k 31. 12. 1994

4. ÚČAST ŽEN V ORGÁNECH ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A V DALŠÍCH PROFESÍCH TOHOTO TYPU

Ženy nacházejí plnoprávné uplatnění ve všech orgánech a institucích boje proti kriminalitě. Ať již jde o účast v legislativní činnosti a práci v politických orgánech, angažovanost v nejrůznějších sociálních aktivitách, tak i o odbornou práci žen v orgánech činných v trestním řízení.

Policie je pověřena bojem s kriminalitou. Chrání společnosti, zajišťuje bezpečnost obyvatel a jejich majetku, provádí trestní stíhání a vyšetřování tr. činů.

Právní základ tvoří zákon o policii České republiky č. 283/1991 Sb., a zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, zajišťující veřejný pořádek v místní působnosti obecních zastupitelstev, které byly doplňovány dalšími předpisy.

Ženy zde pracují v nejrůznějších profesích, podobně jako v jiných evropských státech, působí při vyšetřování, v expertní činnosti apod.

Důležitou roli v trestním řízení mají *státní zástupci*, kteří také v řízení zastupují obžalobu a plní další úkoly stanovené zákonem. Nejvyšší funkci ve státním zastupitelství v současné době zastává žena. Podle statistického přehledu za r. 1994 činí v České republice plánovaný počet státních zástupců 956, evidenční počet 843, z čehož tvoří 467

ženy, tj. 55,4 %. Většinu tvoří ženy ve stáří 40 až 50 let (od 40 let 167, do 50 let 176). Ve vedoucích funkcích pracuje 318 lidí, z toho 181 žen, což je 57 %. (V roce 1986 to bylo 47 % žen.)

Soudnictví vykonávají jménem republiky nezávislé *soudy*. Podle statistického přehledu k 1. 1. 1995 činil evidenční počet všech soudců 2059, z čehož 565 byli trestní soudci. Celkem žen pracuje ve funkci soudců 1259. Podobně jako u státního zastupitelství největší počet žen tvoří soudkyně do 40 let 456 a do 50 let 508. Statistický přehled o obsazení vedoucích funkcí (předsedové soudů, místopředsedové, vedoucí správ) uvádí celkový počet 318 – evidenční počet, z čehož 181 tvoří ženy.

Zde se situace velmi podstatně liší od situace např. v SRN.²⁰⁾ Mezi soudci v SRN je pouze 19,05 % žen, na státním zastupitelství jsou pouze 19,4 % státních zástupců ženy. Přitom na gymnáziích studuje 54 % dívek a na univerzitách je mezi studenty 43 % žen. Dokonce i CSU začala hovořit o nutnosti zavést do těchto povolání „FrauenQuote“, tj. povinný počet míst, určených pro ženy v určitých profesích. (U nás s tímto povinným počtem míst pro ženy nejsou z minulosti nejlepší zkušenosti, i když šlo o jinou situaci.)

Vězeňský personál plní úkoly uložené zákonem a platnými předpisy.

Celkový počet všech příslušníků činil v r. 1994 6685, z toho žen 855, počet občanských pracovníků 1425 celkem, z toho žen 733.

Trestní řád v oddíle pátém, zák. ustanovení § 35 a násl., stanoví, že obhájcem může být jen advokát. V rámci obrany demokratických práv obviněného trestní řád v § 36 stanoví, že obviněný musí mít v závažnějších případech obhájce vždy. Advokacie je svobodné povolání. V praxi nelze říci, že by někteří advokáti byli výlučně specialisté v trestním právu, ale prakticky se někteří orientují převážně na tuto oblast. Ženy tvoří v advokacii podíl cca 32 %.

Příkládám několik tabulek pro ilustraci celé situace.

5. ZÁVĚR

Trestní právo bývalo doménou mužů. Předpokládalo se, že oblast státní represe kriminality, kterou systém trestní justice představoval, je pro citlivou ženu tvrdý, že jedině muž si chladným a rázným postupem zjedná respekt a úctu. Muži zde dovedli uplatnit své dominující postavení, využívat rétoriku a všechny dostupné prostředky k udržení společenského postavení a moci. Ženy byly různými mocenskými prostředky, zejména pak způsobem odměňování, udržovány na méně zajímavých a méně honorovaných místech.

Výhrady výpadku z profese a odborného vzdělání v důsledku mateřské dovolené nebyly nikdy spravedlivě porovnávány s výpadky vyplývajícími z vojenské služby. Ženy byly považovány za méně spolehlivé, neboť se musely především soustředit na péči o děti a domácnost. Jejich zaměstnání, i když je bavilo, muselo ustoupit hmotným starostem o zajištění rodiny. Vše bylo hodnoceno kvantitativně plošně, včetně úředních statistik kriminality. V důsledku kvantitativního zobecnování nepřinášely však tyto údaje reálný společenský obraz.

²⁰⁾ Citováno podle Bildwoche č. 38 ze 14. 9. 1995.

Tabulka 1. Statistický přehled o státních zástupcích

Státní zástupci včetně vedoucích stát. zástupců	plánovaný počet	evidenční počet vč. MD, NV, VZS, NVZS	z evidenč. počtu			z evidenčního počtu žen	z evidenčního počtu věkové složení															
			mateřská dov.	neplac. volno	ZVS a NZVS		do 30 let		do 40 let		do 50 let		do 55 let		do 60 let		do 63 let		do 65 let		nereali- zovaný důchod	
							muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy		muži
NSZ Brno	16	16	-	-	-	7	1	-	3	-	4	6	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-
VSZ Praha	47	36	2	-	-	17	-	1	5	1	4	8	-	3	4	2	5	1	1	1	7	4
MSZ Praha	56	31	-	-	-	15	-	-	4	4	3	9	3	1	4	1	1	-	1	-	2	1
OSZ	80	99	9	1	-	70	7	16	8	23	8	23	3	7	3	1	-	-	-	-	-	-
celkem KSZ + OSZ	136	130	9	1	-	85	7	16	12	27	11	32	6	8	7	2	1	-	1	-	2	1
KSZ Praha	25	20	1	-	-	9	-	-	3	3	5	2	1	4	-	-	1	-	1	-	2	-
OSZ	68	74	4	-	-	42	4	2	11	19	9	18	4	2	1	1	3	-	-	-	3	-
celkem KSZ + OSZ	93	94	5	-	-	51	4	2	14	22	14	20	5	6	1	1	4	-	1	-	5	-
KSZ Č. Budějovice	14	14	-	-	-	4	-	-	3	-	5	2	1	1	-	1	1	-	-	-	1	1
OSZ	47	45	3	-	-	31	2	9	4	11	6	10	-	1	-	-	1	-	1	-	2	-
celkem KSZ + OSZ	61	59	3	-	-	35	2	9	7	11	11	12	1	2	-	1	2	-	1	-	3	1
KSZ Plzeň	26	16	1	-	-	19	-	-	2	3	3	4	1	2	-	-	-	-	1	-	1	-
OSZ	74	59	4	-	-	36	9	6	6	19	6	10	-	-	1	1	1	-	-	-	1	1
celkem KSZ + OSZ	100	75	5	-	-	45	9	6	8	22	9	14	1	2	1	1	1	-	1	-	2	1
KSZ Ústí n. Labem	29	13	-	-	-	5	-	-	2	2	3	2	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-
OSZ	96	73	3	-	-	37	3	6	4	16	17	13	5	1	5	1	2	-	-	-	-	-
celkem KSZ + OSZ	125	86	3	-	-	42	3	6	6	18	20	15	6	2	6	1	3	-	-	-	-	-
KSZ Hradec Králové	21	17	-	-	-	7	-	1	5	2	3	3	-	-	1	1	1	-	-	-	1	1
OSZ	67	68	4	-	-	47	2	7	7	22	9	15	1	2	1	1	1	-	-	-	1	1
celkem KSZ + OSZ	88	85	4	-	-	54	2	8	12	24	12	18	1	2	2	2	2	-	-	-	2	2
KSZ Brno	24	20	-	-	-	12	-	2	-	2	8	6	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1
OSZ	94	99	-	-	-	48	4	4	20	18	20	21	5	3	-	1	1	1	1	-	2	2
celkem KSZ + OSZ	118	119	-	-	-	60	4	6	20	20	28	27	5	4	-	2	1	1	1	-	2	3
KSZ Ostrava	40	24	-	-	-	4	-	-	3	1	13	3	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-
OSZ	132	119	5	-	-	67	8	18	16	21	20	21	4	6	1	1	3	-	-	-	3	1
celkem KSZ + OSZ	172	143	5	-	-	71	8	18	19	22	33	24	4	6	3	1	4	-	1	-	3	1
Úhrnem NSZ	16	16	-	-	-	7	1	-	3	-	4	6	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-
Úhrnem VSZ	47	36	2	-	-	17	-	1	5	1	4	8	-	3	4	2	5	1	1	1	7	4
Úhrnem KSZ + MSZ	235	155	2	-	-	65	-	3	22	17	43	31	7	10	8	4	6	-	4	-	7	4
Úhrnem OSZ	658	636	32	1	-	378	39	68	76	149	95	131	22	22	12	7	12	1	2	-	12	5
Úhrnem v ČR	956	843	36	1	-	467	40	72	106	167	146	176	29	36	24	13	24	2	7	1	27	13

Tabulka 2. Statistický přehled o soudcích podle stavu k 1. 1. 1995

Soudci včetně předsedů soudů a jejich místopředsedů	plánovaný počet evиденční počet*) vč. MD, DMD, NV, VZS	z evid. počtu pracuje na úseku				z evid. počtu žen	z evid. počtu	věkové složení												nereal. důchod.			
		trestní	civilní	obchodní	správní			mat. dov. + DMD	nepl. volno + VZS	do 30 let		do 40 let		do 50 let		do 55 let		do 60 let			nad 60 let		
										muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy		muži	ženy	
Pražské území																							
Praha-město																							
měst. soud	122	$\frac{38}{55}$	29	59	-	5	61	2	-	-	11	8	14	38	2	6	-	1	5	8	5	9	
obv. soudy	270	291	66	214	11	-	212	31	5	18	36	36	86	19	74	4	9	1	6	1	1	1	6
celkem	392	384	95	273	11	5	273	33	5	18	36	47	94	33	112	6	15	1	7	6	9	6	15
Středočeský území																							
KS Praha	61	$\frac{13}{40}$	19	24	-	10	42	-	-	-	-	4	3	21	1	9	-	1	7	7	6	3	3
okr. soudy	160	155	41	112	1	1	112	10	-	6	15	14	50	14	36	4	6	-	1	5	4	2	3
celkem	221	208	60	136	1	11	154	10	-	6	15	14	54	17	57	5	15	-	2	12	11	8	6
Jihočeský území																							
KS Č. Buděj.	46	$\frac{16}{21}$	11	16	7	3	12	-	-	1	-	7	3	8	6	3	2	1	1	5	-	4	1
okr. soudy	95	73	21	51	1	-	44	4	-	5	11	9	21	12	12	-	-	-	3	-	1	-	-
celkem	141	110	32	67	8	3	56	4	-	6	11	16	24	20	18	3	2	1	1	8	-	5	1
Západočeský území																							
KS Plzeň	79	$\frac{19}{28}$	17	18	7	5	22	-	-	-	8	2	10	12	3	5	-	1	4	2	-	2	2
okr. soudy	156	110	33	69	8	-	77	5	-	3	12	13	27	15	34	-	4	1	-	1	-	1	-
celkem	235	157	50	87	15	5	89	5	-	3	12	21	29	25	46	3	9	1	1	5	2	1	2
Severočeský území																							
KS Ústí n/L.	94	$\frac{17}{39}$	18	17	13	8	28	-	-	-	1	3	7	10	13	2	5	2	1	11	1	6	1
okr. soudy	213	138	42	92	4	-	99	12	1	6	16	8	34	15	36	3	9	1	2	6	2	4	3
celkem	307	194	60	109	17	8	127	12	1	6	17	11	41	25	49	5	14	3	3	17	3	10	4
Východočeský území																							
KS Hr. Králové	83	$\frac{18}{39}$	19	22	11	5	23	-	-	1	-	8	6	11	12	-	2	1	2	13	1	6	1
okr. soudy	158	131	30	100	1	-	82	7	-	13	17	17	30	13	30	2	2	3	2	1	1	1	2
celkem	241	188	49	122	12	5	105	7	-	14	17	25	36	24	42	2	4	4	4	14	2	7	3

*) soudci/př. sen.

Pokračování tabulky 2.

Soudci včetně předsedů soudů a jejich místopředsedů	plánovaný počet evdění počty*) vč. MD, DMD, NV, VZS	z evid. počtu pracuje na úseku						z evid. počtu		věkové složení												nereal. důchod.			
		trestní	civilní	obchodní	správní	z evid. počtu žen	mat. dov. + DMD	nepl. volno + VZS	do 30 let		do 40 let		do 50 let		do 55 let		do 60 let		nad 60 let						
									muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy					
Jihomoravský																									
KS Brno	98	24/35	20	34	1	4	27	1	-	2	-	18	5	9	16	-	4	1	1	2	1	2	2	2	2
okr. soudy	268	196	50	145	1	-	107	6	-	18	11	35	36	27	51	2	7	2	2	5	-	5	2	2	2
celkem	366	255	70	179	2	4	134	7	-	20	11	53	41	36	67	2	11	3	3	7	1	7	4	4	4
Severomoravský																									
KS Ostrava	110	32/49	32	35	3	11	31	-	-	-	-	11	4	22	19	6	3	2	1	9	4	6	4	4	4
okr. soudy	329	238	66	163	9	-	159	14	-	10	22	27	84	29	41	2	7	1	3	10	2	7	5	5	5
celkem	439	319	98	198	12	11	190	14	-	10	22	38	88	51	60	8	10	3	4	19	6	13	9	9	9
KOS Praha	77	52/6	-	-	58	-	40	1	-	-	4	11	30	5	5	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
KOS Brno	60	24/5	-	-	29	-	17	-	-	1	1	4	5	6	11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOS Ostrava	47	22/4	-	-	26	-	21	2	-	1	4	2	9	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nejvyšší soud	-	14/13	15	7	5	-	3	-	-	-	-	2	-	11	2	4	-	1	1	6	-	6	1	1	1
Vrchní soud	-	43/61	36	19	34	15	50	1	-	-	-	9	5	27	31	4	8	2	6	12	-	5	5	5	5
úhrnem KS	693	483	165	225	42	51	246	3	-	4	1	66	39	87	137	17	36	7	9	56	24	35	23	23	23
úhrnem OS	1649	1332	349	946	36	1	892	89	6	79	140	159	368	144	314	17	44	9	16	32	10	22	21	21	21
úhrnem KS + OS	2342	1815	514	1171	191	52	1216	95	6	85	150	242	451	244	475	37	81	16	25	88	34	57	44	44	44
úhrnem KOS	184	113	-	-	113	-	78	3	-	2	9	17	44	13	24	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-
KS + OS + KOS	2526	1928	514	1171	191	52	1216	95	6	85	150	242	451	244	475	37	81	16	25	88	34	57	44	44	44
										96	6	85	150	253	456	282	508	45	89	19	32	106	34	68	50
v ČR (KS + OS + KOS + NS + VS)																									
celkem		332																							
soudci/př. sen.		395																							

*) soudci/př. sen.

Tabulka 3. Statistický přehled o justičních čekatelích ke dni 1. 1. 1995

Kraje	plánovaný počet	evidenční počet včetně MD, DMD, NV, VZS	z evid. počtu žen	čekatelé bez předchozí práv. praxe (abs. PF)	z evid. počtu		věkové složení			předpoklad jmenování			pracovní poměr skončilo
					mat. dov. + DMD	nepl. volno + VZS	do 25 let	do 30 let	nad 30 let	1995	1996	1997	
Praha-město	94	52	36	35	8	-	8	32	12	13	15	10	4
KS Praha	45	22	16	20	2	-	3	14	5	10	6	6	1
KS Č. Budějovice	31	21	10	15	-	1	4	11	6	13	4	4	3
KS Plzeň	50	36	26	22	4	-	7	18	11	12	14	7	2
KS Ústí n./L.	100	39	29	21	5	-	9	14	16	21	10	2	5
KS Hr. Králové	51	27	19	21	1	1	8	12	7	15	5	7	1
KS Brno	82	63	33	44	1	1	14	38	11	29	10	24	1
KS Ostrava	86	64	40	59	3	5	23	33	8	24	16	24	-
celkem	539	324	209	237	24	8	76	172	76	137	80	84	17
KOS Praha	23	17	10	9	1	-	4	7	6	11	2	1	-
KOS Brno	19	13	10	6	-	1	5	4	4	6	5	2	-
KOS Ostrava	15	10	2	7	-	1	2	5	3	5	4	1	-
celkem	57	40	22	22	1	2	11	16	13	22	11	4	-
úhrnem KS + KOS	596	364	231	259	25	10	87	188	89	159	91	88	17

Tabulka 4. Statistický přehled o obsazení vedoucích funkcí k 1. 1. 1995

Funkce	plánovaný počet	evid. počet	z evid. počtu žen	věkové složení						délka výkonu vedoucí funkce			
				do 30 let	do 40 let	do 50 let	do 55 let	do 60 let	nad 60 let	do 3 let	od 4-5 let	od 6-10 let	nad 10 let
předseda KS (měst. s., KOS, vrch. s., NS)	13	13	1	-	-	4	2	1	6	3	9	1	-
místopředseda KS (měst. s., KOS, vrch. s., NS)	35	33	8	-	4	15	5	3	6	16	14	1	2
předsedové okr. (obv.) soudů	85	84	28	-	14	53	7	2	8	20	49	8	7
místopředsedové okr. (obv.) soudů	116	90	51	-	33	47	6	2	2	42	26	10	12
vedoucí správních KS (měst. s., KOS, vrch. s., řed. správy NS)	13	13	9	-	-	9	2	2	-	7	2	2	2
vedoucí správních okres. (obvod.) soudů	85	85	84	2	12	32	27	12	-	16	11	20	38
celkem	347	318	181	2	63	160	49	22	22	104	111	42	61

Tabulka 5. Statistický přehled o právních čekatelích obvodů krajských státních zastupitelství

Právní čekatelé vykonávající čekatelstvou praxi u stát. zastupitelství	plánovaný počet	evid. počet vč. MD, NV, VZS, NVZS	z evidenč. počtu			z evid. počtu žen	věkové složení			předpoklad jmenování do funkce			jmenováno do funkce SZ ve sled. období	z prac. poměru u SZ odešlo PC	počet PC bez předchozí praxe (absolv.)
			mateřská dov.	neplac. volno	ZVS, NZVS		do 25 let	do 30 let	nad 30 let	1995	1996	1997			
NSZ Brno	-	-													
VSZ Praha	-	-													
MSZ Praha	18	17	3	-	-	12	3	7	7	-	9	8	-	3	11
KSZ Praha	4	5	-	-	-	4	3	-	2	-	3	2	-	-	3
KSZ Č. Budějovice	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
KSZ Plzeň	5	3	1	-	-	2	-	2	1	-	2	-	-	-	2
KSZ Ústí	12	8	-	-	-	3	3	3	2	2	4	2	-	-	5
KSZ Hradec Králové	3	2	-	-	-	1	1	1	-	-	-	2	2	-	2
KSZ Brno	9	9	1	-	-	5	2	3	4	4	5	-	2	-	7
KSZ Ostrava	20	17	1	-	-	15	3	12	2	11	5	1	1	2	12
Úhrnem v ČR	72	61	6	-	-	42	15	28	18	17	28	15	5	6	42

Tabulka 6. Statistický přehled o vedoucích funkcích u státních zastupitelství

Označení vedoucí funkce (NSZ, NNSZ, VSZ, NVSZ, KSZ, NKSZ, OSZ, NOSZ)	plánovaný počet	evid. počet	z evid. počtu žen	věkové složení							délka výkonu vedoucí funkce			
				do 30 let	do 40 let	do 50 let	do 55 let	do 60 let	do 63 let	do 65 let	do 3 let	od 4-5 let	od 6-10 let	nad 10 let
NSZ	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
NNSZ	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
VSZ	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
NVSZ	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
KSZ (+ MSZ)	8	8	-	-	2	2	1	1	1	1	5	3	-	-
NKSZ	8	7	3	-	2	2	1	2	-	-	4	3	-	-
OSZ	85	85	32	5	19	44	8	6	2	1	35	43	5	2
NOSZ	74													

Ženy se postupně prosazovaly ve všech oblastech společenského života a prokázaly, že dřívější předsudky byly uměle udržovány a postrádají objektivní základ. Ženy mají stejné předpoklady pro zastávání vedoucích funkcí, nemusejí předstihovat muže v jejich charakteristických vlastnostech, neboť mají jiné kvality, které vyhovují současným požadavkům - organizační schopnosti, usilovnost, soustavnost, ctížádost, pečlivost apod.

Dříve jednodušší trestní věci nabývají vývojem kriminality na složitosti. V moderní době se zdůrazňuje postavení oběti, spravedlivé a včasné rozhodnutí o náhradě škody, posouzení motivace trestného činu, diferencovaný přístup k pachatelům tr. činů apod. Vývoj u nás odpovídá světovému trendu. Boj se vzrůstající kriminalitou a stále vyšší stupeň její nebezpečnosti nemůže nadále úspěšně zastávat jen trestní justice. V USA se kritické dosavadní zkušenosti zobrazily v modelu Criminal Justice A Public Policy Approach²¹⁾, kde se uvádí: Dříve se studovalo právo nebo podobné vědní obory pro odborná povolání v policii a justici. Vznikly tak odborníci, používající speciální frazeologii a metody administrativní a technické práce. Trestní právo se studovalo s důrazem na jednoznačný justiční výklad pojmů. Vlastní podstata zůstávala pro veřejnost zakryta, na druhé straně pak vzrůstaly mýty a polopravdy, vznikly zejména prostřednictvím médií, které veřejnost přijímala bez větších výhrad, aniž jí byly poskytovány všechny potřebné informace. Dynamika trestního soudnictví zůstávala mysteriózní. Informace bývaly kusé, dedukce, fakta a fikce bylo ztěžko rozeznat. Přes veškeré změny v trestní legislativě byly výsledky v boji s kriminalitou velmi skromné. Nelze přehlížet spletitost vzájemných vztahů v trestním procesu, nelze upravovat jen určitou část zákona. Dřívější pojetí věnovalo více pozornosti pachateli trestného činu a zajištění jeho práv, méně již poškozenému - oběti tr. činu.

²¹⁾ Levine J. P., Musheno M. C., Palumbo D. J.: Criminal Justice A Public Policy Approach, New York, s. 1 - 2.

Politický vývoj podmiňuje posun v legislativě i organizaci trestní justice a zdůrazňuje praktickou součinnost dalších odborných profesí. Studium motivace jednání pachatele, možnosti jeho resocializace, zvýšení účinnosti trestního řízení zahrnuje i jiné oblasti společenských věd. Vyžaduje se nový přístup společnosti – Public policy approach. To znamená, že vláda může jen omezeně ovlivňovat interní a externí prostředí a všechny vztahy. Dochází často ke konfliktům interpersonálních zájmů a společenských cílů v trestní politice. Personální ambice, politické cíle předurčují jednání lidí a ovlivňují společenské priority při aplikaci práva. Metody a způsob prevence kriminality se ukázaly jako málo účinné v praxi, stejně jako individuální snahy jedinců či korporací pro zlepšení celkové situace. Je proto účelný nový přístup.

Vývoj společnosti překročil možnosti dřívější kontrolní činnosti státu (Welfare State – tzv. sociální stát). V současné době se zavádí diferencovaný přístup k sociálně potřebným oproti dřívější homogenní celoplošné sociální politice v oblasti sociálního zabezpečení a sociálních dávek.

Tyto americké zkušenosti a důraz, kladený na účinnost regulace společenských vztahů si vyžádají jistě i nové přístupy i nás. Je třeba využít co nejvíce možností a lidí na ochranu společnosti. Ženy mají široké možnosti se uplatňovat v nejrůznějších oborech, souvisejících s trestní justicí, a ovlivnit tak současný složitý stav.

Je proto potřebné překonat dřívější kvantitativní feminizaci v justičních a jiných orgánech a institucích kvalitativní snahou žen věnovat se svému povolání ze zájmu, nikoliv jen pro dříve zdůrazňovanou motivaci stability služebních a pracovních vztahů.

Je třeba vytvořit předpoklady, aby ženy měly dostatek prostředků a sil k uplatnění všech svých schopností a dovedností ve všech povoláních tak, jak to společnost a jejich zájem vyžaduje. Při posuzování světového trendu kriminality vidíme úspěšné aktivní organizátorky, a často vedoucí členky gangů a teroristických skupin. Dřívější charakteristika pasivnosti, emotivnosti a obětavosti žen již neplatí. Máme úspěšné podnikatelky, které dokazují, že neplatí dřívější hodnocení, že žena je slabším životním partnerem, a to ve všech oblastech lidské činnosti. K tomuto účelu je zpracováno i toto dílo, aby podnítilo zájem o trestní právo a nové trendy ve společenském vývoji.